

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti

1918-2025

Heydər ƏLİYEV: "Bizim xalqımızın böyük dövlətçilik tarixi olubdur"

Azərbaycanın keçmiş dövrlərdə mövcud olmuş dövlətçilik sistemləri Heydər Əliyevin baxış bucağında xüsusi yer tuturdu. Ulu Öndər milli dövlətçilik şüurunun formalaşması və tarixi varislik məsələlərinə öz konseptual baxışını belə ifadə edirdi: "Bizim xalqımızın böyük, möhtəşəm tarixi var. Biz öz tariximizlə fəxr edə bilirik. Bizim xalqımızın böyük dövlətçilik tarixi olubdur. Ən qədim dövrlərdən Azərbaycan torpağında özəmətlili dövlətlər olmuşdur. Orta əsrlər Azərbaycan dövlətçiliyi tariximizə gözəl nümunələr vermişdir. Şirvanşahlar dövləti, Atabəylər dövləti, Ağqoyunlular dövləti, Qaraqoyunlular dövləti, Səfəvilər dövləti - bunlar hamısı Azərbaycan xalqının dövlətçiliyinin tarixidir. Ondan sonra Azərbaycanda olan xanlıqlar da dövlətçilik xarakteri daşımışdır. XX əsrin əvvəlində, 1918-ci ildə ilk Azərbaycan Demokratik Respublikası yaranmışdır. Ondan sonrakı dövr, 1920-ci ildən 1991-ci ilə qədər olan dövr Azərbaycanın həyatında xüsusi bir dövr olmuşdur. Azərbaycan müstəqil dövlət olmamışdır, ancaq Azərbaycan xalqı böyük bir inkişaf dövrü keçmişdir. Beləliklə, Azərbaycan torpağında ən qədim zamanlardan indiyə qədər müstəqil dövlətlər olmuşdur. Biz bununla fəxr edirik və fəxr edə bilirik".

Tarixi varislik prinsipi əsasında Ulu Öndər ölkənin gələcək inkişaf xəttini müəyyənləşdirmiş, milli dövlətçiliyin ideoloji dayaqlarını gücləndirmişdir. Heydər Əliyevin strategiyası müstəqilliyin yalnız formal dövlət suverenliyi ilə məhdudlaşmadığını, eyni zamanda milli-mədəni kimliyin qorunması və inkişafı ilə bağlı olduğunu göstərir. Bu yanaşma Azərbaycanın tarixindən güc alaraq gələcəyə uzanan davamlı dövlətçilik xəttini formalaşdırır. Xüsusilə qeyd edilməlidir ki, Ümummilli Lider yalnız siyasi və iqtisadi deyil, həm də mədəni-mənəvi istiqlal uğrunda da özünəməxsus mübarizə aparırdı. Onun parlamentdəki ilk çıxışını araşdırırdıca müstəqilliyə münasibətdə əsrin əvvəllərində mövcud olmuş kəskin fikir ayrılıqları diqqətimizi cəlb edir.

Üçrəngli bayraqa Leninin büstü bir yerdə ola bilməz!

Heydər Əliyev aşağıdakı fikirləri söyləməklə respublika rəhbərliyini ölkənin formal deyil, real müstəqillik yolunu tutmağa və aydın ideoloji konsepsiya yaratmağa səsləyirdi. Ulu Öndər qeyd edirdi: *"Məhəmməd Əmin Rəsulzadə partiyasının ideyasını təmsil edən bayraqa ona zidd olan ideyanın banisinin büstünün sessiya keçən salonda yan-yanı durması da təəcüblə doğurur. Sadəcə desək, bu uyğunsuzluq anlamıq çətinidir. Bəlkə buna bir izahat vermək lazım idi?"*

Hələ Azərbaycanın Zaqafqaziya Seymində olduğu bir vaxtda bir qrup şəxs Azərbaycanın müstəqil ola bilməyəcəyi, nicatımızın yalnız Rusiyada olduğunu səsləndirirdi. Lakin M.Ə.Rəsulzadə, Ə.M. Topçubaşov, F.X. Xoyski, N.Yusifbəyli Azərbaycanın müstəqilliyinə çalışır və bu ideyanı təbliğ edirdilər. Hələ 1917-ci ildə Bakıda Müsəlmanların I Qurultayında çıxış edən Nəsim bəy Yusifbəyli deyirdi:

"Kim deyər bilər ki, biz özümüzü idarə etmə səlahiyyətində bir millət deyilik?"

Bu tarixi nailiyyəti yüksək qiymətləndirən Heydər Əliyev qeyd edirdi: *"XIX əsrdən başlanan mürək-*

kəb ictimai-siyasi proseslərin gedişi Azərbaycan cəmiyyətində əsaslı dəyişikliklərə gətirib çıxardı, yeni mühitdə formalaşan görkəmli ictimai və siyasi xadimlərimiz əsrin çağırış və tələblərinə layiqincə cavab verməyə qadیر oldular. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin qurulması üçün münbüt zəmin yarandı".

Ümummilli Lider Heydər Əliyev 5 fevral 1991-ci il tarixdə Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin birinci sessiyasında tarixi varislik və ərazi bütövlüyü məsələsinə önəm çəkmişdir. Heydər Əliyev həmin çıxışında deyir-

Heydər Əliyevin dövlətçilik baxışı və Cümhuriyyət irsinin varisliyi

di: *"1918-ci ildə Azərbaycan Respublikasının ərazisi 114 min kv. kilometr olub. İndi isə 86 min kv. km-dir. Gör əlimizdən nə qədər torpaqlar gediş. Əsrlər boyu Vətən, torpaq anlayışı xalqımızın layəqətini, məniyyətini, şərafətini əks etdirir. Bəlkə öz torpağının müqəddəsliyini qorumaq üçün onun uğrunda ölüm-dirim mübarizəsi aparılır. Ulu babalarımız Vətən torpağının hər bir qarışığını namus simvolu kimi qoruyub, onun yolunda canlarını və övladlarını qurban verməkdən belə çəkinməyiblər. Təəssüf ki, biz bu ənənələri unuduruq. Buna artıq dözmək olmur".*

Onu da bildirdi ki, Heydər Əliyevin məsələlərə tarixi varislik kontekstində yanaşması strateji olaraq Qərbi Azərbaycana qayıdış problemini özündə ehtiva edirdi.

Yeri gəlmişkən, Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü və suverenliyini təmin etmək kimi tarixi missiyanı uğurla həyata keçirən qalib sərkərdə, Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyev İrəvan şəhərinin süni şəkildə yaradılan Ermənistana paytaxt kimi güzəştə gedilməsi məsələsinə olan kəskin münasibətində xüsusilə haqlıdır. Unutmayaq ki, bu fikirlər iki yüzillik məğlubiyyətlik sindromuna son qoymuş qalib sərkərdənin dilindən səslənir. O, haqlı olaraq gənc nəslə çatdırır ki, Vətən torpağının bir qarışığı belə heç bir halda düşməne güzəştə getmək olmaz!

Heydər Əliyev Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti irsinə həmişə ehtiramla yanaşmışdır. Bu tarixi irsin öyrənilməsinin zoruri hesab edən dahi şəxsiyyət 22 fevral 1998-ci il tarixli sərəncamı ilə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin 80 illik yubileyi üzrə dövlət komissiyasının tədbirlər planını təsdiq etmişdir. Tədbirlər planında Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti irsinin yaşadılması fəaliyyət növlünə görə aşağıdakı kimi qruplaşdırılmışdır:

- Cümhuriyyət irsinin öyrənilməsi.
- Cümhuriyyət irsinin təbliği.
- Gələcək nəsillərə çatdırılması.

Bu gün qeyd etdiyimiz tarixi bayramlar və dövlətçiliklə bağlı günlər öz köklərini Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti dövründən götürmüşdür. Ulu Öndər Heydər Əliyev tərəfindən 22 may 1998-ci ildə imzalanan fərmanla 26 iyun 1918-ci il tarixdə AXC-nin Milli Ordusunun yaradılması Silahlı Qüvvələr Günü kimi təsdiq edilmişdir. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti tərəfindən qəbul edilən mühüm qərarlar əsasında müasir dövrdə

qeyd olunan aşağıdakı rəsmi günlər formalaşmışdır:

- 9 Noyabr - Dövlət Bayrağı Günü (1918-ci ilin noyabrında AXC tərəfindən üçrəngli bayrağın qəbul edildiyi tarix)
- 7 Dekabr - Azərbaycan Parlamentinin yaradıldığı gün (AXC-nin parlamentinin ilk iclasının keçirildiyi tarix)
- 28 Mart - Təhlükəsizlik Orqanları Günü (AXC-nin kəşfiyyat və əks-kəşfiyyat orqanlarının təsis edilməsi tarixi)

Bundan əlavə, Ümummilli Lider Heydər Əliyev 1998-ci ildə görkəmli diplomat Əlimərdan bəy Topçubaşovun Parisdə yaşadığı binanın divarına vurulan xatirə lövhəsi münasibətlə Fransa Prezidenti Jak Şiraka minnətdarlıq məktubu ünvanlamışdır. Bu addım AXC irsinə verilən ali qiymətin və onun beynəlxalq miqyasda tanınmasının bariz nümunələrindən biri olmuşdur.

Hələ sovetlər dönəmində bu irsə öz ehtiramını göstərən Heydər Əliyev heç kəsin cəsarət edib deyə bilmədiyi bir çox fikri səsləndirməkdən çəkinməmişdir. Ulu Öndər respublikaya ilk rəhbərliyi dövründə Bakı Dövlət Universitetinin 50 illik yubileyində çıxışı zamanı bu təhsil müəssisəsinin tarixinə toxunaraq AXC qurucularının ünvanına yüksək qiymət vermişdir: *"Azərbaycan xalqının tarixində birinci ali məktəbin yubileyi elə bir hadisədir ki, onun ictimai əhəmiyyəti Azərbaycanın dövlət hüdədlərindən çox-çox kənara çıxır. Bakıda universitet Azərbaycan xalqının həyatının ağır günlərində yaradılmışdır. Lakin bu gərgin vəziyyət universitetin yaradılması uğrunda hərəkətin qarşısını ala bilməmişdi. Biz Azərbaycan xalqının bu və bir çox digər görkəmli oğullarına ona görə minnətdarıq ki, onlar zülməti irtica və özbaşınalıq şəraitində Azərbaycan xalqının ictimai fikrinin, elm və mədəniyyətinin məşəlini göz bəbəyi kimi qorumuşlar".*

Müstəqillik ideyalarının qarçısı olan Heydər Əliyev Azərbaycanın tarixi irsinə böyük sevgi bəsləyirdi. O, hələ Naxçıvan Muxtar Respublikasına rəhbərlik etdiyi, SSRİ-nin mövcud olduğu bir vaxtda ilk fürsətdə öz arzularını gerçəkləşdirdi. Təsədüfi deyil ki, müstəqil Azərbaycan Respublikasının dövlət quruculuğu prosesi Naxçıvandan başladı.

17 noyabr 1990-ci ildə Heydər Əliyevin sədrliyi ilə keçirilən Naxçıvan Muxtar Sovet Sosialist Respubli-

kası Ali Sovetinin sessiyasında Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin üçrəngli bayrağının Naxçıvan Muxtar Respublikasının Dövlət Bayrağı kimi qəbul edilməsi təklif edildi. Dahi şəxsiyyətin özünün işləyib hazırladığı və Ali Məclisdə yekdilliklə qəbul olunan "Naxçıvan Muxtar Respublikasının dövlət rəmzləri haqqında" tarixi qərarla deyilir:

- İlk Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin üçrəngli dövlət bayrağı Azərbaycan Muxtar Respublikasının Dövlət Bayrağı kimi təsis edilsin.
- Naxçıvan Muxtar Respublikasının digər dövlət rəmzi - Dövlət himni və gerbi haqqında məsələ öyrənilib Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin müzakirəsinə verilsin.
- Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin üçrəngli dövlət bayrağının bütövlükdə Azərbaycan SSR-in dövlət rəmzi kimi təsis edilməsi məsələsi qanunvericilik təşəbbüsü qaydasında Azərbaycan SSR Ali Sovetindən xahiş edilsin.

Məhz bu dövəmdə Bakıya səfər edən Heydər Əliyev paytaxtda Məhəmməd Əmin Rəsulzadənin oğlu ilə maraqlı görüş keçirir. Bu görüşü Azər Rəsulzadənin oğlu Rais Rəsulzadə belə xatırlayır: "Atamla birlikdə Bakıda olduğumuz gün Şəhidlər xisrəsinin tarixinə toxunaraq AXC qurucularının ünvanına yüksək qiymət vermişdir: *"Azərbaycan xalqının tarixində birinci ali məktəbin yubileyi elə bir hadisədir ki, onun ictimai əhəmiyyəti Azərbaycanın dövlət hüdədlərindən çox-çox kənara çıxır. Bakıda universitet Azərbaycan xalqının həyatının ağır günlərində yaradılmışdır. Lakin bu gərgin vəziyyət universitetin yaradılması uğrunda hərəkətin qarşısını ala bilməmişdi. Biz Azərbaycan xalqının bu və bir çox digər görkəmli oğullarına ona görə minnətdarıq ki, onlar zülməti irtica və özbaşınalıq şəraitində Azərbaycan xalqının ictimai fikrinin, elm və mədəniyyətinin məşəlini göz bəbəyi kimi qorumuşlar".*

O, bizi görən kimi yanındakı insanları araladı və bizə doğru gəldi. Atamla salamladı və soruşdu: "Siz Məhəmməd Əmin Rəsulzadənin oğlu Azərsiniz?" Atam təsdiqlədi. Heydər Əliyev bildirdi ki, onu televizordakı görmüşdü və səhhəti ilə bağlı problemlərini eşitmədi.

Atam "xalq düşməni" damğasını geridə qoyub Vətənə qayıtdığını deyəndə, Heydər Əliyev gülümsəyərək dedi: *"Mən də "kommunist" damğasını atmışam".* Sonra əlavə etdi ki, sabah Milli Məclisdə çıxış edəcək və Naxçıvanda olsaydıq, bizə hər cür şərait yaradardı".

Heydər Əliyevin Məhəmməd Əmin Rəsulzadə ailəsinə və irsinə olan ehtiramını qeyd edərkən o, milli mühüm məqamı da xatırlatmaq vacibdir. Rais Rəsulzadə atasının vəfatı xəbərini Heydər Əliyevə çatdırırdıqda, onun xüsusi təyيارə ilə gətirilməsini təmin etməsinə minnətdarlıq hissi ilə yad edir. Bundan başqa, Heydər Əliyev birinci hakimiyyəti dövründə Qlavlit rəhbərini təyin

həsində analoji səhvlərə yol verilməsinə xüsusi vurğulamışdır.

Prezident İlham Əliyevin Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti irsinə ehtiramı

Bütün sahələrdə olduğu kimi, Cümhuriyyət irsinə münasibət də Ümummilli Lider Heydər Əliyevdən miras qalan siyasi xətt əsasında uğurla davam etdirilir. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin fəaliyyətində Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti irsinə göstərilən yüksək hörmət, tarixi varislik prinsipinə olan sədaqətin təzahürüdür.

2018-ci il Azərbaycan Respublikasında "Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti ili" elan edilmiş, bu münasibətlə "Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin 100 illiyi (1918-2018)" yubiley medalı təsis olunmuşdur.

Ölkə rəhbərinin müvafiq sərəncamları çərçivəsində Azərbaycan

səhliyi, doğma Azərbaycanımızın daha da qüdrətlənməsində yeni nailiyyətlər arzulayıram", - deyər məktubda bildirilir.

Azərbaycanın dövlətçilik irsinə Prezident İlham Əliyev yüksək dəyər verərək tarixi şüura söykənən siyasi xətt yürüdü. Dövlət başçısının vurğuladığı kimi, Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti xalqın milli mənlik şüurunun dirçəldərək onun öz taleyini müəyyən etməyə qadır olduğunu sübut etdi. AXC mürəkkəb tarixi şəraitdə çətin, lakin şəərəfli vəzifəni icra edərək dövlətçilik ənənələrinin əsasını qoydu. Cümhuriyyət dövründə ilk parlament və hökumət formalaşdırıldı, dövlətin hüquqi-siyasi strukturu təşəkkül tapdı, milli sərhədlər müəyyənləşdirildi, rəsmi dövlət atributları - bayraq, himn və gerb təsis edildi. Azərbaycan dili rəsmi dövlət dili elan olundu, ordu quruculuğu sahəsində mühüm tədbirlər həyata keçirildi, maarif və mədəniyyətin inkişafına xüsusi önəm verildi. İlk universitet təsis olunaraq təhsil milliləşdirildi, xalqın mədəni yüksəlişi üçün möhkəm zəmin hazırlandı və ictimai fikir tarixində mühüm irəliləyişlər əldə edildi.

Prezident İlham Əliyevin tarixi varislik prinsipinə əsaslanan siyasəti AXC-nin milli irsinin qorunmasına, inkişaf etdirilməsinə və dövlətçilik ənənələrinin möhkəmləndirilməsinə xidmət edir. Azərbaycanın müstəqilliyinin dönməz və əbəd olması üçün həyata keçirilən siyasət xalqın milli kimliyini gücləndirərək onun gələcək inkişaf perspektivlərini daha da genişləndirir.

Azərbaycan dövlətçiliyinin möhkəmləndirilməsi və tarixi varislik konsepsiyası

XX əsrdə Azərbaycan xalqının yetişdirdiyi nadir siyasi lider olan Heydər Əliyev Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin süqutundan sonra istiqlal ideyalarının milli yaddaşda yaşamasını təmin edərək, bu düşüncəni dövlətçilik fəlsəfəsinin əsas sütunlarından birinə çevirmişdir. Məhz o, 70-ci illərdən başlayaraq, Azərbaycan xalqının istiqlal duyğularına əsaslanan siyasi kursu formalaşdıraraq, əsrin sonlarına doğru isə müstəqil Azərbaycan dövlətinə quraraq onun sarsılmazlığını, demokratik yüksəlişini və müstəqilliyinin daimliyini təmin etmişdir.

Prezident, Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyev müstəqilliyin gələcək nəsillərə ötürülməsi üçün mühüm tarixi missiyanı yerinə yetirmişdir. Dövlət başçısı tarixi varislik prinsipinə həssaslıqla yanaşaraq, 15 oktyabr 2021-ci il tarixdə "Müstəqillik Günü haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununu təsdiq etmişdir. Azərbaycanın müstəqillik mübarizəsinin ən ali zirvəsi ölkənin ərazi bütövlüyünün və suverenliyinin tam bərpasıdır ki, bu şəərəfli missiyanın şoriksiz lideri möhtərrəm Prezident İlham Əliyevdir.

Bölgədə yaranan yeni geosiyasi reallıqlar Azərbaycan xalqının tarixi torpaqları olan Qərbi Azərbaycan ərazilərinə qayıdış üçün əlverişli şərait formalaşdırmışdır. Bu baxımdan Heydər Əliyevin irəli sürdüyü tarixi varislik konsepsiyası, Azərbaycan xalqının strateji hədəflərini daha da gücləndirən mühüm amilə çevrilmişdir. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti mirasının varisi kimi, ölkəmiz öz tarixi torpaqlarına qayıtmaq hüququnu daim özündə saxlayır. Xalqın bu istəyini Prezident İlham Əliyev qətiyyətli ifadə edərək bildirmişdir: *"Bizim başqa ölkələrin torpağında gözümüz yoxdur, ancaq öz torpağımızı biz heç kimə vermə də deyilik!"*

Azərbaycan tarixinin bütün dövrlərinə, o cümlədən Xalq Cümhuriyyəti dövrünə böyük hörmətlə yanaşan Heydər Əliyevin irsi, bu sahənin dərinədən öyrənilməsi və dəyərləndirilməsi üçün ən qiymətli nümunədir. Azərbaycan Respublikasının müstəqilliyi əbəd və dönməzdir! Tanrı Azərbaycanı qorusun!

Sadiq QURBANOV,
Milli Məclisin Təbii ehtiyatlar, energetika və ekologiya komitəsinin sədri

